

Суліцький В. В.,

кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи Інституту людини

Київського університету

імені Бориса Грінченка

ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ І СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРІВ

Сьогодні в Україні гостро стоїть питання психологічної безпеки громадян, як важливого чинника ментального здоров'я нації. 27 грудня 2017 року Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. Серед завдань, визначених Концепцією щодо розв'язання проблем у сфері охорони психічного здоров'я, заплановано впровадження заходів профілактики суїцидів серед осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі; впровадження пробаційних програм для осіб, які звільнені від відбування покарання з випробуванням і перебувають на обліку служби пробації, заходів профілактики рецидивів поширених тяжких психічних розладів та залежностей, заходів роботи з працівниками пенітенціарної системи з метою профілактики психічних розладів і вироблення стресостійкості під час несення служби [1, с. 3].

На сьогоднішній день в органах та установах ДКВС перебуває 56,8 тис. осіб, з них майже 20 тис. в слідчих ізоляторах. Ще близько 60 тис. осіб – засуджені до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та перебувають на обліку підрозділів пробації. Серед них значна кількість громадян, які потребують психологічного обстеження та надання їм якісної психологічної допомоги та підтримки.

Саме тому, одним із напрямів реформування кримінально-виконавчої служби України є удосконалення діяльності психологів. Це передбачає комплекс заходів, які спрямовані на удосконалення надання психологічної допомоги засудженим та особам, узятим під варту. Для вирішення цього питання була створена спеціальна робоча група при Департаменті кримінально-виконавчої служби Міністерства юстиції України (далі – ДКВС) [2].

Психологічна служба в установах виконання покарань України починає свою історію 08 липня 1991 року [3]. За всі роки існування психологами був накопичений значний теоретичний і практичний досвід у роботі з засудженими. Зараз діяльність психологічних служб пенітенціарних закладів організована та здійснюється відповідно до статей 8, 97, 123-124 Кримінально-виконавчого

кодексу України, наказу Міністерства юстиції України від 04.11.2013 року № 2300/5 «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими», наказу Міністерства юстиції України від 16.05.2016 року № 1418/5 «Про затвердження положень про програми диференційованого виховного впливу на засуджених».

Основні завдання та функції психологічної служби визначені типовими посадовими обов'язками пенітенціарного психолога. Але, вони не відповідають потребам сьогодення та потребують принципових змін.

Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 04.11.2013 року № 2300/5 «Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими», психолог установи виконання покарань, слідчого ізолятора входить до складу соціально-психологічної служби установи, основною функцією якої є вивчення засуджених та осіб, взятих під варту, з метою зменшення негативного впливу на особистість від перебування в умовах ізоляції від суспільства. На наш погляд, треба відокремити психологічний напрям діяльності та створити «психологічне бюро» на правах відділу в пенітенціарних закладах. На працівників цього підрозділу покласти функції «психологічного забезпечення та супроводження процесів виконання та відбування покарань». Психологи отримують можливість більше зосередитися на професійній складовій діяльності, а не виконувати інші функції, бо це негативно впливає на результати їх роботи. Чисельний штат «психологічного бюро» не повинен залежити від кількості засуджених в установі. За нашими підрахунками, для ефективної психологічної роботи у місцях позбавлення волі потрібно 7 психологів. Це обумовлено основними завданнями та напрямками діяльності, що покладені на психологів установ виконання покарань [4].

На сьогоднішній день в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах згідно штатного розпису передбачено 229 посад психологів. Середнє навантаження на 1 психолога складає близько 300 осіб. Із числа психологів виправних колоній та слідчих ізоляторів: 76% мають вищу психологічну або педагогічну освіту; 24% — вищу юридичну або іншу освіту [2, с. 4]. Виникає питання: «Про яку якісну психологічну допомогу може йти мова, якщо майже чверть працюючих психологами не мають, навіть, базової професійної освіти?» Але, при цьому всі очікують позитивних зрушень і результатів психологічної діяльності в місцях позбавлення волі.

З засудженими психологи проводять роботу, що пов'язана, головним чином з: психодіагностикою та вивченням осіб, які є новоприбулими до установи виконання покарань; профілактикою самогубств серед засуджених; психопрофілактичними заходами з особами, які відбувають покарання та належать до «групи підвищеної психологічної уваги». Це великий пласт роботи,

але вона стане більш ефективною, якщо на меті матиме приведення засудженого до щирого каяття через позитивний вплив на їх совість і самосвідомість, без чого у подальшому не можливе ні виправлення, ні ресоціалізація останнього.

На даний час серед засуджених, які потребують посиленої уваги з боку психологів, є такі категорії: 1,5 тис. – з психічними відхиленнями; 2 тис. — відторгнуті загалом; 1,5 тис. — схильні до вживання наркотичних засобів; 1,5 тис. — схильні до членушкодження; 1,2 тис. — схильні до самогубства; 366 осіб - схильні до створення конфліктних ситуацій серед засуджених; 361 особа — схильні до нападу на представників адміністрації установи [2, с. 3].

З цими категоріями осіб психологами проводиться психодіагностична, корекційна, профілактична та консультативна робота. Всі заходи спрямовані на попередження негативних явищ і формування позитивної соціально-психологічної обстановки в середовищі засуджених.

У той же час, залишаються поза увагою психологів засуджені ВІЛ-інфіковані; хворі туберкульозом, схильні до захоплення заручників; ті, хто відмовляється від вживання їжі; ті, хто має обмежені можливості та багато інших категорій. Це потребує наукове вивчення цих напрямів діяльності та розробки методичних рекомендацій за кожним з них.

Пенітенціарна психологія переживає стагнацію, але існує велика кількість нових напрацювань у різних галузях психології, які можна і треба адаптувати та використовувати в практичній діяльності. Наприклад: психологічна аутопсія, психологія людини за почерком, безконтактна детекція брехні; психолінгвістика, ведення переговорної діяльності тощо. Не треба забувати про доцільність психологічних тренінгів, ігор, психопросвітницької діяльності та пропаганди здорового способу життя.

Окрім вищесказаного, реформування діяльності психологічної служби потребує вирішення таких питань:

- розробка та впровадження нового положення про психологічне бюро пенітенціарних закладів;
- проведення наукових досліджень і за їх результатами розробляти та впроваджувати методичні рекомендації в діяльність пенітенціарних психологів;
- розширення повноважень психологів, які працюють з засудженими;
- приведення матеріально-технічного та науково-методичного забезпечення діяльності психологічних служб до вимог сучасності;
- збільшення функціональних приміщень. Окрім робочих кабінетів та кімнат психоемоційного розвантаження доцільно мати клас тестування; кризовий стаціонар для засуджених, які опинилися в складних життєвих обставинах, але не потребують медичного нагляду; залу для фізичної реабілітації засуджених тощо;

- укомплектування посад психологами, які мають відповідну фахову освіту;
- розробку системи стимулювання та заохочення пенітенціарних психологів;

- впровадження досвіду неформального навчання та підвищення кваліфікації на прикладі проведення Літніх професійних психологічних шкіл з метою обміну досвідом і запрошення науковців для проведення майстер-класів;

- заборони використовувати працівників психологічної служби до заходів, не пов'язаних з їх функціональними обов'язками.

Таким чином, у зв'язку з реформуванням кримінально-виконавчої служби України потрібно переглянути роль і місце психологічної роботи серед засуджених, спрямувати її на вирішення завдань, пов'язаних зі збереженням психічного здоров'я особистості, створення умов психологічної безпеки громадян, як важливого чинника ментального здоров'я української нації.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1018-р.

2. Протокол робочої зустрічі з формування Робочої групи з питань удосконалення психологічної допомоги засудженим та особам, узятим під варту. Департамент кримінально-виконавчої служби Міністерства юстиції України. м. Київ. 16 травня 2018 року.

3. Про затвердження «Положення про психологічну службу пенітенціарних установ УВС областей України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08 липня 1991 року № 283.

4. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими. Наказ Міністерства юстиції України від 04.11.2013 року № 2300/5.